
Соціально – психологічний супровід осіб з особливими потребами в закладах професійно - технічної освіти

Ніна Войтович

ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», Україна

ORCID 0009-0003-4516-4586

Тетяна Ляхова

ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС», Україна

ORCID 0009-0005-1316-974X

Людмила Коваленко

Майстер виробничого навчання, Україна

ORCID 0009-0008-0667-9129

Для цитування цієї статті:

Войтович Ніна, Ляхова Тетяна, Коваленко Людмила. Соціально – психологічний супровід осіб з особливими потребами в закладах професійно - технічної освіти. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 3, No. 5, 2024, pp. 1-8. doi: 10.46299/j.isjel.20240305.01.

Надійшла до редакції: 22 серпня 2024 р.; **Схвалено:** 22 вересня 2024 р.;

Опубліковано: 01 жовтня 2024 р.

Анотація: Інклюзивна освіта в професійних навчальних закладах є важливим аспектом сучасної освітньої системи, яка вимагає суттєвих змін у підходах до навчання та організації освітнього процесу. В умовах стрімкого розвитку інклюзивної освіти, заклади професійної освіти повинні адаптувати традиційні методи навчання, щоб забезпечити рівний доступ до освітніх послуг для всіх учнів, включаючи тих, які мають особливі освітні потреби. Основними завданнями інклюзивної освіти є забезпечення професійного розвитку учнів з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, створення позитивного мікроклімату в навчальному середовищі та надання необхідної психолого-педагогічної підтримки. Важливим аспектом є також забезпечення соціальної інтеграції учнів та створення умов для їх активної участі у навчально-виробничих процесах. Успішна реалізація інклюзивної освіти залежить від індивідуального підходу, який включає врахування особливостей розвитку кожного учня, використання адаптованих методик навчання та забезпечення комфортного навчального середовища. У статті розглядаються основні принципи організації інклюзивного навчання в професійних навчальних закладах, що включають індивідуальний підхід до учнів, адаптацію навчальних програм і методів, а також важливість забезпечення психологічного супроводу для успішної соціалізації та навчання учнів з особливими потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, професійна освіта, особливі освітні потреби, індивідуальний підхід, соціальна інтеграція, психолого-педагогічна підтримка, навчальний процес, адаптація методик.

---

1. Вступ

Стрімке розповсюдження інклюзивної освіти та її поступове визнання суспільством вимагає від освітніх закладів суттєвого перегляду традиційних підходів до організації навчального процесу. Особливо це актуально для закладів професійної освіти, де адаптація учнів з особливими освітніми потребами може бути складнішою через специфіку навчального середовища та виробничого процесу. Дослідження показують, що адаптація цих учнів до нових умов навчання і роботи потребує особливого підходу та систематичної психологічної підтримки.

Це дослідження спрямоване на вивчення особливостей психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в професійно-технічних навчальних закладах. Розглядаються основні аспекти психологічного підтримання, включаючи діагностику, підтримку батьків, роботу з учнівським колективом та педагогами, а також ефективні методи корекції та адаптації.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження – інклюзивне навчання учнів з особливими освітніми потребами в закладах професійно-технічної освіти.

Предмет дослідження – психологічний супровід навчання учнів з особливими освітніми потребами, що включає психологічну діагностику, підтримку батьків, роботу з учнівським колективом і педагогами, а також корекцію навчально-виробничого процесу.

3. Мета дослідження

Мета дослідження полягає в аналізі та визначенні ефективних методів психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в професійно-технічних закладах, а також у розробці рекомендацій для оптимізації цього процесу з метою забезпечення максимальної адаптації та успішної інтеграції учнів у навчальний і соціальний процеси.

4. Аналіз літератури

Адаптація організму підлітків до навчальних навантажень є важливою темою в дослідженнях психології та педагогіки. Колесов (1987) у своїй праці "Адаптація організму подростоків к учебной нагрузке" розглядає фізіологічні та психологічні аспекти адаптації підлітків до навчального навантаження. Автор підкреслює, що період підліткового віку є критичним для формування стійкості до стресів і навантажень. Важливим є врахування індивідуальних особливостей кожного учня, що дозволяє адаптувати навчальні програми та методики з урахуванням фізичних і психологічних можливостей підлітків.

Дослідження В.М. Доніна та інших у навчально-методичному посібнику "Психологія і педагогіка життєтворчості" (1996) акцентує увагу на значенні життєтворчості для особистісного розвитку учнів. Посібник розглядає різні аспекти педагогічної роботи, включаючи методи і техніки, що сприяють розвитку життєвих навичок і адаптації учнів до соціальних умов. Важливою є роль педагогів у створенні підтримуючого середовища, яке забезпечує можливість для розвитку особистісних здібностей і адаптації.

Збірник наукових праць "Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами" (2012) від Університету «Україна» містить статті, що досліджують інклюзивну освіту в Україні. У цьому виданні підкреслюється важливість впровадження інклюзивних практик для

забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з особливими потребами. Публікації зосереджені на проблемах адаптації навчального процесу, психолого-педагогічного супроводу та формуванні позитивного середовища для всіх учнів.

Звіт про дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами (2020–2021) надає важливі дані про реальний стан інклюзивної освіти в Україні. Документ включає оцінки ефективності інклюзивних практик, результати опитувань і рекомендації щодо поліпшення освітнього процесу. Це дослідження акцентує увагу на важливості постійного моніторингу якості освіти та необхідності адаптації методик навчання відповідно до змінюваних потреб учнів.

Закон України "Про освіту" (2017) зі змінами 2023 року є основним нормативно-правовим актом, що регламентує організацію освітнього процесу, включаючи інклюзивну освіту. Закон визначає принципи доступності та рівності в освіті, обов'язкові умови для створення інклюзивного середовища та забезпечення необхідної підтримки для учнів з особливими потребами.

Аналіз зазначених джерел підтверджує, що успішна інклюзія вимагає комплексного підходу, який включає психологічну підтримку, адаптацію навчального процесу та правове регулювання. Ці аспекти є критичними для забезпечення рівного доступу до освіти та формування позитивного соціального середовища для всіх учнів.

5. Методи дослідження

Для досягнення мети дослідження та реалізації його завдань використовуються наступні методи:

1. **Аналіз документації** – вивчення наявних документів і записів, що стосуються освітнього процесу та психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами. Це дозволяє отримати інформацію про структуру і зміст існуючих програм і планів.

2. **Метод бесіди** – проведення бесід з педагогами, батьками та учнями для з'ясування їхніх потреб, особливостей психічного розвитку та проблем, які виникають у процесі навчання. Це дозволяє виявити особистісні та соціальні аспекти адаптації учнів.

3. **Метод спостереження** – спостереження за учнями в процесі навчання та взаємодії з однолітками. Це дозволяє оцінити їхні реакції, рівень адаптації та ефективність застосовуваних методів підтримки.

4. **Метод тестування** – проведення психологічних тестів для оцінки рівня розвитку комунікативних і когнітивних здібностей учнів. Це допомагає визначити індивідуальні особливості та потреби учнів.

5. **Аналіз результатів діяльності** – оцінка успішності навчання на основі аналізу письмових робіт, проектів та інших навчальних досягнень учнів.

6. Результати дослідження

Стрімке розповсюдження інклюзивної освіти та її поступове визнання громадськістю вимагають від усіх учасників навчально-виробничого процесу суттєвого перегляду традиційних підходів до мети, функцій та організації роботи освітнього закладу нового типу. Інклюзивна освіта в закладах професійної (професійно-технічної) освіти має специфічні особливості, що відрізняють її від шкільної освіти.

Організація навчання здобувачів освіти з особливими потребами в професійно-технічних закладах повинна відповідати певним нормам та стандартам. Наприклад, у ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС» не можуть навчатися учні з важкими вадами опорно-рухової

системи або психічними розладами. Це обумовлено необхідністю забезпечення безпеки та ефективності навчання. Тим не менш, правила інклюзивної освіти визначають, що всі учні повинні мати рівний доступ до освітнього процесу, виробничої практики та відпочинку[1, с.122].

Основними завданнями інклюзивної освіти в закладі професійної освіти є:

1. Здобуття професійної освіти. Молоді люди з особливими освітніми потребами мають отримати професійну освіту відповідного рівня в середовищі здорових однолітків відповідно до державних стандартів[2].

2. Різнобічний розвиток. Забезпечення різнобічного розвитку учнів, реалізація їх здібностей, створення позитивного мікроклімату та формування активного міжособистісного спілкування є критично важливими для успішної інтеграції учнів.

3. Психолого-педагогічний супровід. Забезпечення психолого-педагогічного супроводу, надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, є основними елементами підтримки учнів[3].

Очікувані результати освіти для учнів з особливими освітніми потребами включають можливість активної участі у всіх заходах навчально-виробничого та виховного процесу, ненав'язливу адаптацію, доступність заходів, індивідуальну допомогу, можливості для узагальнення і передачі навичок, а також створення ефективної процедури оцінювання освіти.

Педагогічний колектив ДПТНЗ «Дніпровський центр ПТОТС» ставить перед собою мету створити педагогічні та соціально-психологічні умови для успішного навчання і оволодіння професійними навичками, функціонування і розвитку дітей з особливими потребами в новій системі відносин. Для досягнення цієї мети заклад виконує такі основні завдання[4]:

- Дослідження особливостей розвитку особистості. Важливо вивчати особливості розвитку учня, щоб адаптувати навчальний процес відповідно до їхніх потреб.
- Психологічний супровід. Організація розвивальних групових занять, тренінгів упевненості, розвитку самосвідомості, формування ціннісного ставлення до себе та навичок встановлення і підтримки відносин з навколишніми є важливими аспектами роботи.
- Залучення до позакласної діяльності. Активне залучення учнів до конкурсів, гурткової роботи сприяє їхньому соціальному розвитку та інтеграції.
- Спостереження і контроль. Систематичне спостереження за розвитком психічних процесів, нахилів та здібностей учнів, а також контроль за нервово-фізичним навантаженням є необхідними для забезпечення ефективності навчання.

Індивідуальний підхід у поєднанні з диференційованим навчанням є набагато ефективнішим. Це дозволяє точніше підбирати індивідуальний вплив на учнів. Важливо враховувати такі показники, як темп праці учня, розуміння і сприймання, самостійність, продуктивність праці, розумову працездатність, витривалість і наполегливість, а також здатність до вправління.

Уроки в спеціальних групах мають свою специфіку: більшість часу відводиться на індивідуальну роботу, стимулом для активізації діяльності є гра і показ, а успішність навчання залежить від наявності дидактичних і наочних матеріалів. Педагогічні вимоги уроку включають чіткість навчальної мети, єдність освітніх, виховних та корекційних завдань, доцільний добір матеріалу та методів навчання, індивідуальний підхід і створення умов безпечної роботи[5, с.33].

За даними Державної служби статистики та Міністерства у справах ветеранів, на березень 2023 року в Україні налічувалося близько 2,7 мільйона цивільних осіб з інвалідністю та майже 500 тисяч учасників бойових дій. Ці показники мають тенденцію до збільшення, що підкреслює необхідність термінових дій у сфері соціальної адаптації та освітньої інтеграції осіб з особливими потребами[3].

Аналіз стану інклюзивної освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) показує, що, попри позитивні зміни в освітній політиці, інклюзивна освіта в П(ПТ)О все ще стикається з численними проблемами. Багато закладів не мають достатньо адаптованої

інфраструктури, що ускладнює доступ до навчання для осіб з фізичними обмеженнями. Проблеми з доступністю також виникають через недостатню адаптацію освітніх програм, що не враховують специфічні потреби осіб з різними формами інвалідності[6, с.62].

Психологічний супровід є критично важливим аспектом інклюзивної освіти. Наше дослідження виявило, що в багатьох закладах П(ПТ)О є недостатня кількість фахівців, які могли б забезпечити регулярну психологічну підтримку для студентів з особливими потребами. Важливо зазначити, що не тільки студенти, але й члени їхніх сімей потребують психологічної підтримки, особливо в умовах війни.

Серед основних проблем, з якими стикаються заклади професійної освіти при реалізації інклюзивних практик, є недостатність адаптованої інфраструктури, нестача спеціальних корекційних засобів, соціальне стигматизування осіб з інвалідністю та недостатній рівень підготовки педагогів. Багато закладів досі не мають належним чином адаптованих приміщень, що ускладнює доступ до освітніх ресурсів і навчального процесу [7, с.11]. Існує також нестача спеціальних корекційних засобів, що необхідні для навчання осіб з особливими потребами, що негативно впливає на якість їхнього навчання. Соціальне стигматизування осіб з інвалідністю, особливо в контексті ментальних розладів, залишається актуальною проблемою, що ускладнює їхню інтеграцію в навчальний процес. Багато педагогів і психологів не мають достатньої підготовки для роботи з особами з особливими потребами, що обмежує ефективність навчального процесу і соціалізації таких студентів[8].

Реформи, що впроваджені в сфері інклюзивної освіти, мають як позитивні, так і негативні аспекти. Законодавство, таке як Закон України "Про освіту", внесло важливі зміни в організацію інклюзивного навчання, проте його реалізація потребує подальших удосконалень. Впровадження нових нормативних документів та програм сприяє розвитку інклюзивної культури в закладах П(ПТ)О, але реалізація цих реформ часто стикається з проблемами практичної імплементації через недостатнє фінансування та ресурсне забезпечення[9].

Проект Міністерства освіти і науки України "Психосоціальна підтримка та психологічна допомога" є важливим кроком у напрямку покращення психологічної підтримки на всіх рівнях освіти. Впровадження навичок психологічної стійкості та трансформація психологічної служби в освіті сприятимуть покращенню якості освітнього процесу для осіб з особливими потребами[10]. Однак, для подальшого вдосконалення інклюзивної освіти, необхідно вирішити питання щодо покращення інфраструктури, розширення ресурсів для корекції, підвищення кваліфікації педагогів, соціальної просвіти та моніторингу ефективності реформ[11].

Центр психологічного супроводу діяльності педагогічних працівників закладів П(ПТ)О активно працює над підготовкою практичних психологів і педагогів до роботи в умовах сучасних реалій. Наприклад, у 2023 році був проведений курс занять «Соціально-психологічний супровід навчання внутрішньо переміщених осіб у закладах професійної освіти», на якому 186 практичних психологів, соціальних педагогів і освітян отримали сертифікати про підвищення кваліфікації. Цей курс був націлений на підвищення компетенцій фахівців у сфері психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб, що є особливо актуальним у контексті зростаючої потреби в такій підтримці[10].

Протягом лютого-травня 2023 року Центр провів науково-практичні вебінари для різних категорій учасників освітнього процесу. Вебінари для керівників закладів професійної освіти зосереджувалися на актуальних проблемах соціально-психологічного супроводу навчання внутрішньо переміщених осіб. Для практичних психологів і педагогів були організовані вебінари на тему «Основи етики спілкування з особами з інвалідністю внаслідок війни», що сприяло підвищенню рівня знань і розуміння етичних аспектів взаємодії з цією категорією осіб[12].

У найближчих планах Центру – проведення курсу «Психологічний і соціальний супровід освіти осіб з інвалідністю внаслідок війни». Цей курс буде спрямований на здобуття теоретичних

знань і практичних навичок для ефективного соціально-психологічного супроводу здобувачів освіти з особливими потребами в умовах війни[13]. Планується, що цей курс стане важливою частиною системи підготовки фахівців у галузі психологічного супроводу, допомагаючи їм краще справлятися з викликами, що постають у процесі навчання осіб з інвалідністю.

Центр також працює над створенням методичних матеріалів і ресурсів для підтримки психологічних служб закладів П(ПТ)О. Це включає розробку рекомендацій щодо організації психологічної підтримки, адаптації освітнього процесу для осіб з інвалідністю та розробку програм підвищення кваліфікації для психологів і педагогів. Інтенсивна робота Центру спрямована на те, щоб забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем, з якими стикаються особи з особливими потребами в умовах війни та поствоєнного відновлення[14].

Результати роботи Центру вже показали позитивний вплив на розвиток інклюзивної освіти в Україні. Підготовка фахівців, підвищення їхньої кваліфікації та створення нових методичних ресурсів сприяють покращенню якості соціально-психологічного супроводу в закладах П(ПТ)О. Однак, для досягнення більш значних результатів, необхідно продовжувати роботу над адаптацією освітнього процесу і підтримкою осіб з особливими потребами[15].

Наявність таких ініціатив та програм підготовки фахівців підкреслює важливість комплексного підходу до вирішення проблем інклюзії і психосоціальної підтримки в умовах сучасних викликів. Важливо, щоб усі залучені сторони – від освітніх установ до громадських організацій і державних структур – продовжували співпрацювати і працювати над створенням інклюзивного та підтримуючого середовища для осіб з особливими освітніми потребами.

7. Висновки

Інклюзивна освіта в Україні швидко розвивається, що потребує кардинального перегляду традиційних підходів до навчання та організації освітнього процесу. В закладах професійної освіти, на відміну від шкільної освіти, важливо враховувати медичні норми і індивідуальні особливості учнів. Цей підхід забезпечує безпеку і ефективність навчання для учнів з особливими потребами.

Головною метою інклюзивної освіти є забезпечення рівного доступу до освіти, різнобічного розвитку та позитивного соціального клімату в навчальному середовищі. Важливо створити умови для активної участі учнів у всіх аспектах навчально-виробничого процесу, враховувати їхні індивідуальні потреби та надавати необхідний психолого-педагогічний супровід.

Для успішної реалізації інклюзивної освіти необхідно здійснювати індивідуальний підхід, враховувати особливості розвитку кожного учня та забезпечувати ефективну педагогічну підтримку. Педагогічні колективи повинні активно працювати над створенням умов для навчання і соціальної інтеграції учнів з особливими потребами, що включає організацію індивідуальної роботи, адаптацію методик навчання і створення позитивного навчального середовища.

Забезпечення інклюзивної освіти вимагає постійного вдосконалення підходів, методик і практик, що дозволить створити рівні можливості для всіх учнів і забезпечити їх успішну інтеграцію в освітній процес та суспільство.

Список літератури:

1) Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. Київ: Університет «Україна», 2012. № 9(11). 247 с.

2) Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень 2020 – січень 2021. URL: Microsoft Word - Дослідження якості інклюзивної освіти.docx (mon.gov.ua) (дата звернення: 14.05.2023).

- 3) Про освіту: Закон України від 05.09.2017 зі змінами 2023 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.05.2023).
- 4) Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 192 від 01.10.2010 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/
- 5) Пашенко О.В., Гриценко І.А., Софій Н.З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Київ: Арт Економі, 2012. 184 с.
- 6) Пашенко О.В., Грицюк І.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. Індекс інклюзію: професійно-технічний навчальний заклад: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2011. 92 с.
- 7) Саламанкська декларація. Рамки дій з освіти людей з особливими потребами, прийняті Всесвітньою конференцією з освіти осіб з особливими потребами: доступність і якість. Саламанка, Іспанія, 7-10 червня 1994 р. Київ, 2000. 21 с.
- 8) Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського (Кіровоград, 29-30.09.2015 р.). Уклад. О.Е. Жосан. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. 468 с.
- 9) Абдулліна М. Адаптація робочих місць для людей з інвалідністю. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697696/> (дата звернення: 10.02.2023).
- 10) Лісовий О. В Україні триває тиждень профтехосвіти. URL: <https://www.facebook.com/oksenlisovyi/posts/pfbid02dKVQckPDqxPNkqHEUd2ycoAp1bgds16ERrhEFuor9Mk89AyMeaa7tpsENhXuEX9bl> (дата звернення: 27.04.2023).
- 11) Медведенко Л. Роботодавців заохотять працевлаштовувати осіб з інвалідністю. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/15/robotodavcziv-zaohotyat-praczevlashtovuvaty-osib-z-invalidnistyu/> (дата звернення: 17.02.2023).
- 12) Аргіропуолос Д., Тарнавська Н. Інклюзивна педагогіка: навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 248 с.
- 13) Аргіропуолос Дімітріс. Роль інтеграції у сфері інклюзивної освіти (досвід Італії). Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 97-річчю зі дня народження В. Сухомлинського, 29-30.09.2015 / уклад. О. Ем. Жосан. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. 468 с., С. 23-30.
- 14) Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням: методичні рекомендації. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0BxTQRyhVjdHIXzITZHd3QUkyU3c/view?fbclid=IwAR1YPYpPjvELDuhKBL2F2-Vlj8hOzS_0jjRlnOAFKMcD9UFhWkNhXjtAv2U (дата звернення: 20.03.2023).
- 15) Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник. Київ: Паливода А.В., 2012. 120 с.

Social - psychological support of persons with special needs in vocational and technical education institutions

Nina Voytovych

DVTEI «Dnipro Center for Vocational and Technical Education in Tourism Services», Ukraine
ORCID 0009-0003-4516-4586

Tetiana Lachowa

DVTEI «Dnipro Center for Vocational and Technical Education in Tourism Services», Ukraine
ORCID 0009-0005-1316-974X

Lyudmila Kovalenko

DVTEI «Dnipro Center for Vocational and Technical Education in Tourism Services», Ukraine
ORCID 0009-0008-0667-9129

Abstract: Inclusive education in professional educational institutions is an important aspect of the modern educational system, which requires significant changes in approaches to learning and organization of the educational process. In the context of the rapid development of inclusive education, vocational education institutions must adapt traditional teaching methods to ensure equal access to educational services for all students, including those with special educational needs. The main tasks of inclusive education are ensuring the professional development of students taking into account their individual needs, creating a positive microclimate in the educational environment and providing the necessary psychological and pedagogical support. Ensuring the social integration of students and creating conditions for their active participation in educational and production processes is also an important aspect. The successful implementation of inclusive education depends on an individual approach, which includes taking into account the peculiarities of the development of each student, using adapted teaching methods and providing a comfortable learning environment. The article examines the main principles of organizing inclusive education in professional educational institutions, which include an individual approach to students, adaptation of educational programs and methods, as well as the importance of providing psychological support for the successful socialization and education of students with special needs.

Keywords: inclusive education, professional education, special educational needs, individual approach, social integration, psychological and pedagogical support, educational process, adaptation of methods.
